

ФОРМИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ, КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті автором визначено сутність правової категорії «форма управління» та проаналізовані види форм, які розглядаються адміністративно-правовою наукою. На підставі проведеного дослідження сформульовано поняття «форми управління у сфері гарантування екологічної безпеки України» та здійснено їх класифікацію.

Ключові слова: екологічна безпека, державне управління, форма управління.

В статті автором определена сутність правової категорії «форма управління» и проанализированы виды форм, которые рассматриваются административно-правовой наукой. На основании проведенного исследования сформулировано понятие «формы управления в сфере обеспечения экологической безопасности Украины» и осуществлена их классификация.

Ключевые слова: экологическая безопасность, государственное управление, форма управления.

In the article the author defines the essence of the legal category “form of governance” and analyzes the types of forms that are considered by the administrative and legal science. Based on the study, the concept of “governance form in the sphere of ensuring environmental safety of Ukraine” was formulated and their classification was carried out.

Key words: ecological safety, public administration, form of governance.

Постановка проблеми. Реалізація владних повноважень органами державної влади щодо здійснення управлінської діяльності у сфері екологічної безпеки повинна мати певний зовнішній вираз, який, здебільшого, спричинює певні наслідки правового характеру. Зазначений зовнішній вираз управлінських дій щодо реалізації функцій держави в екологічній сфері в науковій літературі дістав назву «форми управління». В узагальненому вигляді форма – це зовнішній вияв певного змісту. Отже, якщо функції управління – це основні напрями управлінського впливу, то форми управління – це зовнішній вираз такого впливу.

Маємо констатувати, що сьогодні в теоретичних дослідженнях управлінських аспектів охорони навколишнього природного середовища, природокористування, гарантування екологічної безпеки дуже мало приділяється уваги аналізу управлінських форм. Увага дослідників прикута до питань правового регулювання такої діяльності, організації системи суб'єктів управління у сфері екології, визначенню їх повноважень, функцій тощо. Натомість ми вважаємо, що дослідження теоретичних і практичних питань, пов'язаних із формами управління у сфері гарантування екологічної безпеки є актуальним. Такий напрям наукової роботи, по-перше, робить більш цілісною концепцію комплексного гарантування екологічної безпеки України, по-друге, дозволяє виокремити принципи, вимоги й особливості повсякденної діяльності органів держави щодо реалізації наданих їм повноважень у сфері екології, по-третє, створює умови для більш якісного аналізу управлінського механізму, що покликаний упорядкувати екологічні суспільні відносини.

Аналіз останніх публікацій. Визначенню сутності та видів форм державного управління були присвячені наукові праці В.Б. Аверянова, О.М. Бандурки, Ю.М. Битяка, Т.О. Коломоєць, М.Я. Малиновського [1–5]. У галузі екологічного права форми державного управління були досліджені в працях Л.П. Василенко, М.В. Сарапіної [6–7]. Зазначене питання майже не розглядалося в спеціальних наукових працях із державного управління й управління в екологічній сфері, а отже, пропонується робота набуває актуальності та новизни.

Метою статті є визначення сутності й особливостей категорії «форми державного управління у сфері гарантування екологічної безпеки України», здійснення їх класифікації та систематизації.

Виклад основного матеріалу. Загальні визначення терміна «форма» трактують її як зовнішній вигляд, зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний із його сутністю, змістом; як внутрішню організацію змісту [8, с. 612]. Філософські наукові праці визначають форму як спосіб організації та існування процесу, явища [9, с. 237].

На думку фахівців-адміністративістів, форми управлінської діяльності – це той або інший спосіб зовнішнього вираження її змісту. Форми управлінської діяльності відіграють в управлінському процесі важливу роль, оскільки за їх допомогою забезпечується додержання встановленого порядку управління, гласність і прозорість діяльності, зміцнення законності [2, с. 306–307]. У працях Т.О. Коломоськ міститься визначення форм діяльності публічної адміністрації як зовнішньо виражених дій, волевиявлення суб'єкта публічної адміністрації (посадової особи), що здійснюється межах режиму законності та його компетенції для досягнення мети адміністрування [4, с. 136]. В.Б. Авер'янов, досліджуючи питання державного управління, пропонує його форми розуміти як відмінні за своїм характером і наслідками способи зовнішнього вираження діяльності органів виконавчої влади [1, с. 212, 277].

Інші фахівці в зазначеній галузі подібно визначають досліджуване явище – як «зовнішні, постійно і типізовано фіксовані прояви практичної активності органів державної влади чи органів місцевого самоврядування з формування і реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їх власної життєдіяльності [10, с. 101]; будь-яке зовнішнє вираження конкретних однорідних дій державного органу, його структурних підрозділів і службових осіб, котрі здійснюються з метою реалізації функцій управління [11, с. 511]; зовнішнє вираження змісту управління, межі конкретних управлінських дій, скоєних безпосередньо державними органами» [12, с. 212].

Як справедливо зазначає А.П. Коренев, «<...> форма є об'єктивним виразом сутності діяльності органів і посадових осіб, які здійснюють управління. За допомогою форм практично реалізуються завдання і функції управління, а від використання тих чи інших форм значною мірою залежить успіх управлінської діяльності. Форми покликані забезпечувати найбільш доцільне виконання функцій управління, досягнення цілей управління з найменшими витратами сил, коштів і часу [13, с. 175].

Як проміжний висновок маємо зазначити, що форми управління варто розуміти як зовнішні однорідні дії органів держави, їх відокремлених і структурних підрозділів, посадових осіб, які, здебільшого, здійснюються на підставі нормативно-правових актів для реалізації цілей і функцій управління, забезпечення власної організації та повсякденної життєдіяльності.

В юридичній літературі існує декілька підходів до класифікації форм управлінської діяльності. Найбільш вживаним є той, відповідно до якого, одні форми діяльності призводять до правових (юридичних) наслідків, інші – ні, а отже, форми поділяються на правові та неправові. Як вважає В.С. Філотович-Герасименко, така концепція правових і організаційних (неправових, фактичних) форм діяльності є найбільш обґрунтованою, тобто критерієм класифікації форм діяльності суб'єктів публічної адміністрації є характер наслідків їх використання [14, с. 110].

О.Ф. Скакун визначає правові форми діяльності як управлінську діяльність держави, що полягає у вчиненні юридично значущих дій із виконання державних функцій у порядку, визначеному законом, і має правові наслідки [15, с. 79].

В.Б. Авер'янов пропонує до правових відносити такі форми, використання яких спричиняє виникнення конкретного юридичного результату: видання юридичних актів, застосування примусових заходів тощо. Він зазначає, що такі форми є юридичними фактами і можуть породжувати (змінювати, припиняти) адміністративно-правові відносини [1, с. 278].

С.Г. Стеценко визначає правові форми державного управління як зовнішні прояви конкретних дій органів виконавчої влади чи їхніх посадових осіб, які спричиняють юридичні наслідки. На його думку, коли йдеться про юридичні наслідки, то треба розуміти, що це, насамперед, виникнення, зміна або припинення правовідносин між суб'єктом і об'єктом управління. До правових форм управління вчений відносить видання нормативних актів управління, видання індивідуальних актів управління, укладення адміністративних договорів, здійснення юридично значущих дій [16, с. 164].

Л.Л. Попов поділяє форми управління згідно з функціональними напрямками діяльності органу влади. Він зазначає, що форми управління можуть відігравати роль форм реалізації виконавчої влади та форм внутрішньої роботи. До того ж правові форми він називає адміністратив-

но-правовими: «Під формою управління розуміється зовні виражена дія виконавчого органу (посадової особи), яка здійснена в межах його компетенції та викликає певні наслідки. Якщо такого роду управлінські дії викликають наслідки юридичного характеру або ж мають певне юридичне значення, їх узагальнено можна позначити як адміністративно-правові форми» [17, с. 247].

В.Б. Авер'янов до неправових форм відносить такі, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату: організація та проведення нарад, обговорень, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості й ефективності управлінської праці тощо [1, с. 278].

Аналогічної думки дотримується і С.Г. Стеценко, який вважає, що неправові форми державного управління – це зовнішні прояви конкретних дій органів виконавчої влади чи їхніх посадових осіб, які не спричиняють юридичних наслідків. З-поміж неправових форм державного управління він вирізняє: 1) проведення організаційних заходів (підготовку та проведення нарад, зборів, конференцій, інспектування та контроль виконання робіт, надання практичної допомоги у виконанні тих чи інших завдань тощо); здійснення матеріально-технічних операцій – допоміжні дії, спрямовані на створення умов для функціонування органів державного управління та посадових осіб (діловодство, підготовка аналітичних і статистичних даних, складання звітів, довідок, оформлення документів) [16, с. 165–166].

А.П. Коренев до неправових форм відносить форми вираження організаційних і матеріально-технічних дій. Він підкреслює, що такі форми, як і правові, пов'язані з компетенцією суб'єктів управління. На думку дослідника, організаційні управлінські дії виражаються у вивченні, узагальненні та розповсюдженні позитивного досвіду, у навчанні виконавців, їх інструктуванні, наданні практичної допомоги виконавцям на місцях, розробленні науково обґрунтованих рекомендацій і заходів щодо впровадження досягнень науки та техніки тощо. Такі заходи не пов'язані безпосередньо з виникненням, зміною та припиненням конкретних адміністративно-правових відносин. Вони здійснюються в процесі поточної управлінської діяльності. Матеріально-технічні дії мають допоміжне значення, однак з їх допомогою матеріально забезпечується здійснення всіх форм державного управління. До матеріально-технічних дій, наприклад, належать: складання довідок, звітів, ведення діловодства, оформлення документів, реєстрація фактів, розмноження матеріалів і документів тощо [18, с. 178–179].

Т.В. Сьомкіна виокремлює такі неправові форми реалізації функцій держави: організаційно-регламентуючу, організаційно-ідеологічну, організаційно-економічну, організаційно-господарську, організаційно-контрольну, організаційно-виховну, політичну і власне організаційну роботу, договірну форму [19, с. 65], тобто неправові форми вчена пов'язує з діями організаційного характеру. Так само Л.Р. Наливайко говорить, що організаційні форми здійснення функцій

<p>Правові форми (адміністративно-правові) пов'язані з реалізацією владних повноважень, тягнуть юридичні наслідки</p>	<p>Неправові форми (організаційні) пов'язані із внутрішньою роботою органу державної влади, не тягнуть юридичних наслідків</p>
<ul style="list-style-type: none"> • видання нормативних та індивідуальних актів управління, • укладення адміністративних договорів; • вчинення інших юридично значущих дій. 	<ul style="list-style-type: none"> • організаційні дії (проведення нарад, інструктажів, контроль, надання допомоги); • матеріально-технічні дії (діловодство, звіти, акти, довідки, фінансування).

Рис. 1.

держави знаходять свій прояв у діяльності, що не пов'язана зі створенням, застосуванням норм права і в результаті не призводить до юридичних наслідків [20, с. 4].

На підставі зазначеного зауважимо, що одним із способів класифікації форм управління є критерій настання юридичних наслідків відповідних зовнішніх однорідних дій органів державної влади. За таким критерієм форми поділяються на правові та неправові. У такому ракурсі деякі дослідники визначають правові та неправові форми, зважаючи на напрями роботи органу влади: правові форми пов'язані з реалізацією відповідним органом владних повноважень, тому їх також можна визначити як адміністративно-правові, а також формами внутрішньої роботи, які можна назвати організаційними.

Існує також інший підхід до класифікації форм управління, які застосовують органи державної влади під час реалізації відповідних функцій держави. Так, деякі дослідники говорять, що основними видами правової форми реалізації функцій держави є правотворча діяльність, правозастосовна діяльність, правоохоронна діяльність [19, с. 65].

А.П. Коренев за змістом класифікує форми управління на правотворчу і правозастосовчу. Правотворча управлінська діяльність, на його думку, полягає у виробленні правових норм, їх удосконаленні, зміні та скасуванні, тобто у виданні нормативних актів управління. У межах такої форми приймається рішення органу про необхідність розроблення проекту нормативного акта управління, підготовка його тексту, узгодження, затвердження й опублікування в затверджених виданнях чи на визначених керівництвом ресурсах. Правозастосовна діяльність охоплює встановлення фактичних обставин справи, вибір відповідної норми права, яку необхідно застосувати до ситуації, прийняття у справі рішення, індивідуального акта, виконання акта застосування норми права [18, с. 175–176].

Крім того, правозастосовна діяльність підрозділяється на регулятивну і правоохоронну.

Регулятивна форма правозастосування використовується для вирішення індивідуальних конкретних управлінських справ і питань організаційного, оборонного, соціально-культурного, внутрішнього та зовнішньополітичного характеру, для реалізації прав і законних інтересів громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій у сфері управління.

Правоохоронна форма правозастосування спрямована на охорону врегульованих юридичними нормами управлінських відносин і покликана забезпечити їх недоторканність. Крім того, на його думку, за способом вираження правові форми державного управління поділяються на словесні (письмові й усні) та конклюдентні [18, с. 177–178].

В.Я. Малиновський виділяє нормативно-правову, ненормативно-правову, організаційну та матеріально-технічну форми управління.

До нормативно-правової форми він відносить видання правових актів. Ненормативно-правову форму він визначає як застосування норм права та вчинення юридично-значущих дій (видача документів, складання актів, протоколів, застосування заходів державного примусу, зокрема й адміністративного); до організаційних дій належать заходи щодо організації внутрішньої роботи державного органу (підготовка і проведення засідань, нарад, інспектування, організація та проведення семінарів, засідань; анкетування службовців і громадян з метою врахування громадської думки та коригування управлінської діяльності; надання практичної допомоги); до матеріально-технічних дій належать діловодство та документування, збір інформації, складання довідок, доповідних записок, реєстраційні дії, матеріально-технічне забезпечення [5, с. 511–517]. Тобто він фактично розділяє вищезазначені правові форми управління на нормативно-правові та ненормативно-правові, а поділ неправових (організаційних) форм залишає незмінним.

Найбільш повну класифікацію правових форм управління, на наш погляд, здійснив Л.Л. Попов, а саме:

- за ступенем юридичного виразу: основні (видання правових актів), ті, що ведуть до певних юридичних наслідків або мають певну юридичну спрямованість (реєстраційні, дозвільні, наглядові, попереджувальні, забезпечувальні дії, ліцензування, санкціонування);
- за спрямованістю: впливають на суспільні відносини у сфері державного управління (зовнішня спрямованість) або на діяльність нижчого управлінського апарату (внутрішня спрямованість);
- за обсягом: загальнообов'язкові чи адресовані конкретним об'єктам;
- за характером і методам вирішення питань компетенції: процедурні (наприклад, підготовка і прийняття управлінського рішення) та процесуальні (наприклад, у межах адміністративного провадження);

– за суб'єктивним висловом: односторонньо виражені або двосторонні та багатосторонні (адміністративно-правові договори);

– за юридичним змістом: розпорядчі, заборонні, дозвольні тощо [17, с. 251–252].

В країнах Європи також розглядаються форми публічного управління, серед яких: правотворчість (постанови, статuti, адміністративні приписи); адміністративні акти; публічно-правові договори; прості адміністративні дії; приватноправова адміністративна діяльність (наприклад, надання субсидій) [21, с. 423].

У сфері екологічної безпеки наявна ціла система органів державного управління, серед яких, насамперед, виділимо Міністерство екології та природних ресурсів, а також Державну екологічну інспекцію. Якщо ми проаналізуємо повноваження згаданих органів, то побачимо, що Міністерство екології та природних ресурсів:

– розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів із питань, що належать до його компетенції;

– проводить ліцензування операцій у сфері поводження з небезпечними відходами, виробництва особливо небезпечних хімічних речовин і здійснює контроль за додержанням суб'єктами господарювання ліцензійних умов;

– видає, анулює, здійснює переоформлення та видачу дублікатів документів дозвільного характеру

– веде державний кадастр викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин;

– організовує планово-фінансову роботу в апараті міністерства, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку [22].

Державна екологічна інспекція:

– здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, громадянами України, іноземцями й особами без громадянства вимог екологічного законодавства:

– проводить перевірки (зокрема й документальні) із застосуванням інструментально-лабораторного контролю, складає відповідно до законодавства акти за результатами здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, надає обов'язкові до виконання приписи щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства і здійснює контроль за їх виконанням, здійснює лабораторні вимірювання (випробування);

– надає центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв;

– складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення у випадках, передбачених законом;

– розробляє та бере участь у розробленні проектів законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України й інших актів законодавства з питань, що належать до її компетенції;

– надає територіальним органам методичну і практичну допомогу, проводить перевірки їх діяльності [23].

На таких прикладах ми можемо бачити прояви зазначених вище форм управлінської діяльності, але вже адаптованих до сфери екологічної безпеки. Такий стан речей дозволяє дійти висновку, що зазначені загальні класифікації форм управління цілком можуть бути застосовані й до предмета нашого дослідження.

Як **висновки й узагальнення** проведеної роботи зауважимо таке:

1. **Форми управління у сфері гарантування екологічної безпеки України** – зовнішньо виражені однорідні дії органів державної влади, їх відокремлених і структурних підрозділів, посадових осіб, які, здебільшого, реалізуються на підставі нормативно-правових актів, у межах визначеної компетенції для забезпечення такого стану навколишнього природного середовища, за якого здійснюється попередження погіршення екологічної обстановки, виникнення небезпеки для здоров'я людей, а також з метою оптимізації власної повсякденної діяльності та внутрішньої структурно-функціональної організації.

2. Ми підтримуємо думку деяких дослідників, які зазначають, що класифікація форм управління на правові та неправові є дещо некоректною, оскільки так звані неправові форми, хоча і напряду не спричиняють правових наслідків, але ґрунтуються на нормах права (наприклад, за органом закріплено повноваження щодо організації діловодства), а якщо навіть вони і неврегульовані нормативно, все одно їх застосування неодмінно має ґрунтуватися на принципі законності.

3. З огляду на вищезазначене, ми пропонуємо виділяти форми управління у сфері екологічної безпеки відповідно до їх характеру на адміністративно-правові й організаційні. За змістом відповідні форми можна класифікувати на правотворчу, правореалізаційну та правоохоронну.

4. Основними ознаками адміністративно-правових форм є те, що саме в них проявляється підзаконний, владно-розпорядчий характер діяльності суб'єктів управління, їх підрозділів і посадових осіб. Така діяльність має адміністративно-правову природу, а отже, її зовнішні прояви можна визначити як адміністративно-правові. Адміністративно-правові форми управління мають такі ознаки: здійснюються від імені держави, встановлюються в нормативно-правових актах, є вираженням виконавчо-розпорядчих повноважень органів управління.

5. Організаційні форми навпаки гарантують стабільну повсякденну діяльність суб'єкта управління, оптимізацію його внутрішньої структури, раціональний розподіл повноважень і можуть здійснюватися для подальшої реалізації адміністративно-правових форм діяльності. Організаційні форми управління в галузі екологічної безпеки можна поділити на суто організаційні та матеріально-технічні.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків в обраній нами сфері буде здійснення аналізу змісту адміністративно-правових і організаційних форм управління в галузі екологічної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : у 2-х т. / за ред. В.Б. Авер'янова. – Київ : Юридична думка, 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 584 с.
2. Адміністративне право України. Загальна частина: Академічний курс : [підручник] / за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х. : Золота миля, 2011. – 548 с.
3. Адміністративне право : [підручник] / [Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богущкий та ін.] ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – Харків : Право, 2010. – 624 с.
4. Адміністративне право України : [підручник] / за заг. ред. Т.О. Коломосць. – Вид. 2-ге, змін. і допов. – Київ : Істина. 2012. – 528 с.
5. Малиновський В.Я. Державне управління : [навчальний посібник] / В.Я. Малиновський. – Луцьк : Редакційно-видавниче відділення «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2000. – 558 с.
6. Василенко Л.П. Правові проблеми діяльності органів виконавчої влади з питань екології : [монографія] / Л.П. Василенко ; за заг. ред. В.І. Курила. – Ж. : Видавництво ФОП О.О. Євенок, 2014. – 168 с.
7. Сарапіна М.В. Забезпечення екологічної безпеки : [курс лекцій] / М.В. Сарапіна. – Х : НУЦЗУ, 2015. – 195 с.
8. Большая советская энциклопедия : в 30-и т. / гл. ред. А.М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1974. – Т. 16. – 616 с.
9. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
10. Державне управління : [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко ; за ред. А.Ф. Мельник. – К. : Знання-Прес, 2003. – 343 с.
11. Малиновський В.Я. Державне управління : [навчальний посібник] / В.Я. Малиновський. – Луцьк : Редакційно-видавниче відділення «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2000. – 558 с.
12. Стариков Ю.Н. Курс общего административного права : в 3-х т. / Ю.Н. Стариков. – Т. II : Государственная служба. Управленческие действия. Правовые акты управления. Административная юстиция. – М. : Норма, 2002. – 600 с.
13. Административное право России : [учебник] / под ред. А.П. Коренева. – Часть 1 : Государственное управление и административное право. – М. : Московская академия МВД России ; Щит. 2002. – 306 с.

14. Філотович-Герасименко В.С. Адміністративно-правові засади протидії незаконному гральному бізнесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.С. Філотович-Герасименко. – Харків, 2016. – 246 с.
15. Скакун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2000. – 704 с.
16. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : [навчальний посібник] / С.Г. Стеценко. – К. : Атіка, 2007. – 624 с.
17. Административное право / под ред. Л.Л. Попова. – М.: Юристъ, 2002. – 699 с.
18. Сьомкіна Т.В. Соціальна функція держави : проблеми соціалізації економічного розвитку / Т.В. Сьомкіна // Экономика и управление. – 2011. – № 5. – С. 63–67 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dut.edu.ua/uploads/l_1329_89034181.pdf.
19. Наливайко Л.Р., Беляєва М.В. Форми здійснення політичної функції української держави / Л.Р. Наливайко, М.В. Беляєва // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 8(128). – С. 3–7.
20. Россинский Б.В. Административное право : [учебник] / Б.В. Россинский. – 4-е изд., пересмотр. и доп. – М. : Норма, 2009. – 905 с.
21. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32 // База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF>.
22. Про Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249931194>.